

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

MOPHATO 12

SETSWANA PUO YA GAE (HL)

PAMPIRI YA BOBEDI (P2)

NGWANAITSEELE 2013

MADUO: 80

NAKO: 2½ diura

Pampiri e, e na le ditsebe di le 19.

DITAELO

1. Buisa tsebe e ka kelotlhoko pele o ka simolola go araba dipotso.
2. O se ka wa leka go buisa pampiri yotlhe. Lebelela lenaneo la diteng mo tsebeng ya bone, mme o tshwae dipalo tsa dipotso tse di boditsweng mo dikwalong tse o di buisitseng monongwaga. Morago ga moo, buisa dipotso tse, mme o tlhophe dipotso tse o batlang go di araba.

3. Pampiri e, e na le dikarolo di le THARO:

KAROLO YA A: Poko (30)
KAROLO YA B: Padi (25)
KAROLO YA C: Terama (25)

4. Araba DIPOTSO di le TLHANO: Di le THARO mo KAROLONG YA A, e le NNGWE mo KAROLONG YA B le e le NNGWE mo KAROLONG YA C ka mokgwa o o latelang:

KAROLO YA A: POKO
MABOKO A A TLHAOTSWENG – Araba dipotso di le PEDI.
MABOKO A A SA TLHAOLWANG – Araba potso e le NNGWE.

KAROLO YA B: PADI
Araba potso e le NNGWE.

KAROLO YA C: TERAMA
Araba potso e le NNGWE.

5. TLHOPHO YA DIKARABO MO KAROLONG YA B (PADI) LE MO KAROLONG YA C (TERAMA):

Araba FELA dipotso tsa padi le terama tse o di ithutileng.
Araba potso e le NNGWE ya TLHAMO le e le NNGWE ya DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE. Fa o araba potso ya tlhamo mo KAROLONG ya B, o tshwanetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG ya C. Fa o arabile dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG ya B, o tshwanetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG ya C.
Dirisa lenaneonetefatso go go thusa.

6. BOLEELE JWA DIKARABO

Dikarabo tsa dipotso tsa tlhamo tsa poko di tshwanetse go nna mafoko a a ka nnang 250–300.
Dikarabo tsa dipotso tsa tlhamo tsa padi le terama di tshwanetse go nna mafoko a a ka nnang 400–450.
Boleele jwa dikarabo tsa dipotso tse dikhutshwane bo laolwe ke maduo a a neetsweng. Dikarabo tsa batlhatlhojwa di totobale mme di nne maleba.

ELA TLHOKO:

7. Latela ditaelo kwa tshimologong ya karolo e NNGWE le e NNGWE.
8. Dinomoro tsa dikarabo di tlhagelele jaaka di ntse mo pampiring ya dipotso.
9. Simolola KAROLO e NNGWE le e NNGWE mo tsebeng e NTŠHWA.
10. Kwala ka mokwalo o o phepa e bile o bonala.
11. Tiriso ya nako e e tshitshinngwang.

KAROLO YA A: Bonnye metsotso e le masomeamane.

KAROLO YA B: Bonnye metsotso e le masomeamatlhanotlhano.

KAROLO YA C: Bonnye metsotso e le masomeamatlhanotlhano.

LENANEO LA DITENG

Tsebe e, e naya batlhatlhojwa tshedimosetso tebang le tlhopho ya dipotso tse ba batlang go di araba kwa ntle ga go buisa pampiri yotlhe.

KAROLO YA A: POKO		
Poko e e tlaotsweng: Araba dipotso dingwe le dingwe di le PEDI.		
PALO YA POTSO	POTSO	MADUO
1. Mosadi wa letagwa	Potso ya tlhamo	10
	KGOTSA	
2. Seetebosigo	Dipotso tse dikhutshwane	10
	KGOTSA	
3. Bathai ba nkwe	Dipotso tse dikhutshwane	10
	KGOTSA	
4. Go nwela ga Mendi	Dipotso tse dikhutshwane	10
LE		
Poko e e sa tlaolwang: Araba potso e le NNGWE.		
5. Bosiela	Potso ya tlhamo	10
	KGOTSA	
6. Ngwaga o mošwa	Dipotso tse dikhutshwane	10
KAROLO YA B: PADI		
Araba potso e le NNGWE.		
7. <i>Leba Seipone</i>	Potso ya tlhamo	25
	KGOTSA	
8. <i>Leba Seipone</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25
	KGOTSA	
9. <i>Omphile Umphi Modise</i>	Potso ya tlhamo	25
	KGOTSA	
10. <i>Omphile Umphi Modise</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25
	KGOTSA	
11. <i>Masego</i>	Potso ya tlhamo	25
	KGOTSA	
12. <i>Masego</i>	Potso e khutshwane	25
KAROLO YA C: TERAMA		
Araba potso e le NNGWE.		
13. <i>Matsapa di a tsaya kae?</i>	Potso ya tlhamo	25
	KGOTSA	
14. <i>Matsapa di a tsaya kae?</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25
	KGOTSA	
15. <i>Ga se Lorato</i>	Potso ya tlhamo	25
	KGOTSA	
16. <i>Ga se Lorato</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25

ELA TLHOKO: Mo DIKAROLONG tsa B le C, araba potso ya tlhamo e le NNGWE le potso e le NNGWE ya dipotso tse dikhutshwane.

LENANEONETEFATSO

Lebelela lenaneonetefatso go rurifatsa fa o arabile palo ya dipotso e e tlhokegang.

KAROLO	PALO YA DIPOTSO	PALO YA DIPOTSO TSE DI ARABIWANG	TSHWAYA
A: Poko (Poko e e tlhaotsweng)	1–4	2	
A: Poko (Poko e e sa tlhaolwang)	5–6	1	
B: Padi (Tlhamo kgotsa dipotso tse dikhutshwane)	7–12	1	
C: Terama (Tlhamo kgotsa dipotso tse dikhutshwane)	13–16	1	

ELA TLHOKO: Mo DIKAROLONG tsa B le C, netefatsa gore o arabile potso e le NNGWE ya tlhamo le e le NNGWE ya dipotso tse dikhutshwane.

KAROLO YA A: POKO***Maboko a Setswana – MK Mothoagae***

Dipotso di tlaa bodiwa go tswa mo mabokong MANGWE A LE MANE a a tlhaotsweng le go tswa go a le MABEDI a a sa tlhaolwang. Batlhatlhojwa ba tshwanetse go araba dipotso DINGWE LE DINGWE DI LE PEDI go tswa mo mabokong a a tlhaotsweng le e le NNGWE go tswa mo go a a sa tlhaolwang. Dipotso tsa maboko a a tlhaotsweng di tlaa tlhagelela pele, mme go latele tsa maboko a a sa tlhaolwang.

ELA TLHOKO: Araba potso e le NNGWE ya maboko a a sa tlhaolwang.

POKO E E TLHAOTSWENG

Araba dipotso di le PEDI go tswa mo go di le nne tse di boditsweng.

POTSO 1 (POTSO YA TLHAMO)

Tlhagisa maikutlo a mmoki ka ga mosadi wa letagwa mo lebokong le. Kwala tlhamo ya mafoko a a ka nnang 250–300.

MOSADI WA LETAGWA – SA Moroke

- 1 Mahutsana a matlhotlhapelo,
- 2 Setlhogo sa matlhabisaditlhong,
- 3 Thogo ya morafe le setšhaba,
- 4 Tiro tsa mosadi wa letagwa,
- 5 Mohul'a kgosi metsi-masetlha,
- 6 Sehularela monna le bana,
- 7 A nyalwa ke phafana ya bojalwa.
- 8 A latlha bana ba tletse ka ntlo,
- 9 A fara phafana ya bojalwa,
- 10 Ya samela mo hubeng sa gagwe;
- 11 Ya mo atla jaaka ke moratiwa.
- 12 Dino tsa utswa rato la pelo,
- 13 Mme a sala phafana morago,
- 14 A lala le phafana bosigo.
- 15 Mo tshokologong ya letsatsi,
- 16 Re mmona a bapile le dipota.
- 17 Re mmona a tsokotsokotsega,
- 18 Jaaka e kete setsokotsane
- 19 Se mo tsentse bodikwadikwane,
- 20 A gatela kwa godimodimo,
- 21 Maoto a 'gwe a tlhaela lefatshe.

[10]

POTSO 2 (DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE)

Buisa nopollo e e latelang mme o arabe dipotso.

SEETEBOSIGO – LD Raditladi

1 Rra, se ete bosigo, o tlaa gatsela,
2 Ngwana o tlaa gadipana le menwana,
3 Dikeledi le matlhong di tlaa elela,
4 Dinko di tlaa tshologa mamina.
5 Naka borwa e tlabile go rena,
6 Bonang tse dingwe ga di a tlhalefa,
7 Le ngwedi ga a phatsime, o a boifa.

8 Ga go na le motho o gatang sekau,
9 Re tsofetse jang go tsweng maloba,
10 Dinao tsa rona ke maroo a tlou,
11 E kete banna ba maloba,
12 Tsa batho ba sa bolo go tshaba,
13 Lobelo lo ba remile dinao,
14 Ba gata e kete ba dira dinyao.

15 Serepoding ntšwa e a ngunanguna,
16 E ntse e roromisa le dirope,
17 O ka re e ka lopa Tintibana
18 A e bipa mmele ka morogo wa thepe.
19 Godimo a e rulelela mogope,
20 Kwa sekgwaneng sele sa matlhwane,
21 Tlhareng di tlhotlhoregang matlhare.

- 2.1 Mmoki o bua ka setlha sefe mo lebokong le? (2)
- 2.2 Naya mosola wa sekapuo se se dirisitsweng mo moleng 8. (2)
- 2.3 Naya morumo wa temana ya NTLHA ya leboko le. (2)
- 2.4 Naya mosola wa ponagalo ya poko e e dirisitsweng mo moleng 21. (2)
- 2.5 Morero wa leboko le ke ofe? (2)
- [10]**

POTSO 3 (DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE)

Buisa nopo e e latelang mme o arabe dipotso.

BATHAI BA NKWE – RD Molefe

- 1 Mphe tshipi ke ye go thaya tilodi,
- 2 Ke fitlhetse matubako kwa sefifing.
- 3 Motlhala wa nkwe ga o tshwane le wa phiri,
- 4 Badisa ba o itse ba sa o rutwa,
- 5 O tshwana le wa tshetlha mogale wa dikgwa,
- 6 E e reng e gaotse go bonale fela,
- 7 Le dikgomo o bone di hula tsotlhe,
- 8 Di gana go o tlola tsa ya kgakala.
- 9 Fa o thaya nkwe o e thaye Sesarwa,
- 10 O tle o e tshware oto la morago,
- 11 E re e tlola e se ka ya tsapoga,
- 12 Ka la pele e ka tla ya go tsietse,
- 13 Wa utlwa e setse e go dutse godimo,
- 14 E setse e go kama le ka dinala.

- 3.1 Leboko le le nang le mela e le lesomenne le bidiwa eng? (2)
 - 3.2 Tlhalosa mareo a a latelang: okotheifi le sesetete. (2)
 - 3.3 Naya mosola wa ponagalo ya poko e e dirisitsweng mo go mola 10. (2)
 - 3.4 Go tewa eng fa go tse: 'Tshetlha mogale wa dikgwa?' (2)
 - 3.5 O ithutile eng mo lebokong le? (2)
- [10]**

POTSO 4 (DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE)

Buisa nopo e e latelang mme o arabe dipotso.

GO NWELA GA MENDI – MS Kitchen

- 1 Koloi ya metsi, Mendi, e sa le e hulara,
- 2 E paoganyana ka bone mawatlhe a magolo,
- 3 E phekile malatsi, ba gopotse ntlheng ya Fora
- 4 (Le ene Fora a buiwang ga ba a mmona ka matlho)
- 5 Golo ba go ileng go itse ditlhapi tsa madiba.
- 6 He bagaetsho, lalang ka ntho madi a tshologa,
- 7 Le pelo di gamuketse botlhoko di tlaa fola.
- 8 Ba ile barwa-rra-rona, ga ba na go menoga,
- 9 Ba jelwe ke tau e sa sisimogeng motho mmala,
- 10 Ba meditswe ke metsi a se nang pelotlhomogi.

11	Go ne go sa bolola legatlapa lepe nabo,
12	Go ne go ile bomorwa-losa-lo-dirwang fela,
13	Banna ba tswang mogang thamo ya phala e hubitse,
14	Banna ba tshwantshitseng bolalome le dibatana,
15	Thaka tse dikgolo tse di pelo di ritibetseng.

- 4.1 Tlhalosa mola 6 jaaka o dirisitswe mo lebokong. (2)
- 4.2 Naya morumo wa temana ya BOBEDI ya leboko. (2)
- 4.3 Naya mosola wa ponagalo ya poko e e dirisitsweng mo meleng 13 le 14. (2)
- 4.4 Nopola mafoko go tswa mo temaneng ya BOBEDI ya leboko a a tlhalosang gore ga ba a ka ba fitlha kwa Fora. (2)
- 4.5 Mmoki o senola maikutlo afe mo lebokong le? (2)
- [10]**

POKO E E SA TLHAOLWANG

Dipotso di le pedi (tlhamo le dipotso tse dikhutshwane) di boditswe mo mabokong a le mabedi. Araba potso e le NNGWE fela.

POTSO 5 (POTSO YA TLHAMO)

SEFALANA SA MENATE – LD Raditladi

Buisa leboko le le latelang, morago o kwale tlhamo e mo go yona o tlhalosang maikutlo a mmoki ka ga bosiele. Boleele jwa tlhamo e nne mafoko a a ka nnang 250–300.

BOSIELA – LD Raditladi

1	Bosiela ga bo phimoge seka lobadi,
2	Ga bo na motho a bo tlhapa ka mosidi,
3	A bo phimola a bo tlhapela bodibeng,
4	Go tswa maswe, jone bo salele nameng.
5	Ke ledimo le jang batho le metlhape,
6	Moselesele o sadisang le makape,
7	Go sale bolota, go sale botlhoko.
8	Go sale sebedu se tlhokang dipheko.
9	Bosiela ke pula ya kgogolammoko,
10	Ke mosetlho o sa rwalelweng le ditlhako;
11	Bo go kolobetsa bo sa go rapele,
12	Bo go tlhabe dinao, ditlhako o di rwele.
13	Bosiela ruri ke leselamotlhaka,
14	Le utswang dikoko, masogo le dikgaka;
15	Bo tsena fela le fa ntlo e ageletswe,
16	Bo bo bo senye lokgapho lwa ntlo e feetswe.

17	Bosiela ruri bo ka bo itlhotlhoariwa,
18	Nkoo ke bo tshwara ke bo gasetša borwa
19	Ke bo latlha jaaka mokgatha wa kobo
20	Go garolakwa ke ditau tsa lengobo.

[10]**POTSO 6 (DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE)****TSAYA O ITHUTE – FM Lesele**

Buisa leboko le le latelang mme o arabe dipotso.

NGWAGA O MOŠWA – LD Raditladi

1	Re letse re fitlha ngogola,
2	Tshipi di letse di mo lelela,
3	Bana ba letse ba sa ikutlwe,
4	Bohutsana ethe bo a ba wela.
5	Ngogola nna ga ke mo lelele,
6	Ngwaga ole o sa nthateng o ile,
7	Wa go ka wa se ka wa mpoela.
8	Ngogola sia tlhe, o nkidile!
9	Jaanong ke setse ke itshopere,
10	Nna ke ntse ke ologa matlhare,
11	Dikala tsa me di epetswe mmung,
12	Ke imeneka esi jaaka tlhware.
13	Ngwaga o mošwa, tlaa tlhe ke a go atla,
14	Moeng goroga, nna ke a go batla,
15	Gata tlhe, ka a mabedi sekau,
16	Gata tlhe, o se ka wa kokotla!
17	Ngwaga o mošwa nna ke a leboga,
18	Ke fano jaanong ke a phaloga,
19	Ke sutlha dikgwa ke itebetse
20	Ntswa malatsi ona a ntse a robega.

6.1	Tlhalosa mola 1 jaaka o dirisitswe mo lebokong.	(2)
6.2	Naya mosola wa ponagalo ya poko e e dirisitsweng mo moleng 8.	(2)
6.3	Ke ponagalo efe ya poko e e dirisitsweng mo meleng 15 le 16?	(2)
6.4	Maikutlo a mmoki ke afe go ya ka diteng tsa leboko?	(2)
6.5	O ithutile eng mo lebokong le?	(2)

[10]**PALOGOTLHE YA KAROLO YA A: 30**

KAROLO YA B: PADI

Ditshwaelo ka kakaretso:

- Go boditswe potso ya TLHAMO le DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE go tswa mo pading e o e tlhaoletsweng monongwaga.
- Batlhatlhojwa ba tshwanetse go araba potso e le NNGWE go tswa mo pading e ba e ithutileng.
- Fa motlhatlhojwa a itlhophetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG ya B, o tshwanetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG ya C.
- Fa motlhatlhojwa a itlhophetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG ya B, o tshwanetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG ya C.

POTSO 7**LEBA SEIPONE – Kabelo Kgatea**

Motswagauteng o tlhokile lesego la go godisiwa ke mmaagwe wa madi le nama.

Tlhalosa ka botlalo seabe sa ga mosadimogolo ljelele le Mmasepanapodi mo kgodisong le mo botshelong jwa ga Motswagauteng tebang le tswelletso ya morero wa padi e. Tlhamo e nne mafoko a a ka nnang 400–450.

[25]**KGOTSA****POTSO 8****LEBA SEIPONE – Kabelo Kgatea**

Buisa nopolo e e latelang mme o arabe dipotso.

E rile fa a fitlha fa bolaong jwa gagwe, a tsopalala jaaka motlhoboloko. Dikeledi di thepologa le marama a mantshonyana le go kopanela mo seledung.

Ba lebane jaaka o ka re ba ja kgobe. Go se yo o bonyang. Matlho a ga Motswagauteng a phatsima, dikeledi di thepologela mosamong wa bookelo.

'Kolotsana ya me e kae tsala?'

A botsa jalo a tsitlalala le go leka go robala ka letlhakore la moja. Ga pala.

'Dikolotsana tsa rona di nyeletse.'

Motswagauteng a diga matlho. Kabo a isa seatlanyana kwa kgetsaneng ya borokgwe jo a bo rekileng ka madi a go kgorometsa kolotsana. A ntsha seipone se Motswagauteng a neng a se bofeletse mo kolotsaneng ya gagwe.

'Fela seipone sona ke se tsala, gomotsega. Mosimane yo o tlaa mmonang mo go sona, o tlaa tsoga mo diphateng tse di fisang. O tlaa ipatlela kolotsana e nngwe, gonne ke a mo tshepa, ke a mo rata, e bile ke a mo tlotla. Mo ikanye, mo rate o bo o mo tlotle. Modimo o phala baloi.'

Motswagauteng a nyenya le go atlarela seipone. A iteba sebaka se setelele ntle le go bonya.

A retolola seipone, a se lebisa kwa go Kabo.

O ne a buisiwa ke go gopola fa nkokoagwe ljelele a swetse kwa bookelong jwa Gelukspan, gonne a ne a isitswe ka dikgoka morago ga go ba tshwarisa bothata.

Monnamogolo Puso o tlhokafaleitse kwa bookelong, a isitswe ka dikgoka; ljelele le ena fela jalo.

Batsofe ba babedi ba, ba ne ba dumela fa malao a bookelo a poka, gonne batho ba swela mo go ona ka bontsi.

Moeka o ne a fela pelo gore o fola leng gore a tswe mo bookelong, pele a bolawa ke dipoko.

Kabo a senya ka go mmolelela fa bašwa ba Huhudi le barekisi ba mo ikanela. A lela jaaka serathane.

- 8.1 Motswagauteng kwa bofelong jwa padi e, a re ke ena mang? (1)
- 8.2 Neela maina a MABEDI a tshotlo a baagi ba Foreiborogo ba neng ba bitsa Motswagauteng ka ona. (2)
- 8.3 Tlhagisa ditiragalo di le PEDI tsa kwa Foreiborogo tse di senolang morero wa tlhaolele. (4)
- 8.4 Ke eng se se neng se tlhotlheletsa Mosala go sotla Motswagauteng? (2)
- 8.5 Tlhalosa dithuto dingwe di le PEDI tsa ga mosadimogolo ljelele mo go Motswagauteng. (2)
- 8.6 Anela ka boripana tiragalo e e dirileng gore Motswagauteng a iphitlhele a le kwa bookelong. (4)
- 8.7 Seabe sa ga Gokatweng mo go tswelletseng poloto ya padi e ke sefe? (2)
- 8.8 Ke maikutlo afe a a senolwang ke Kabo mo mmuisanong wa gagwe le Motswagauteng? (2)
- 8.9 Go ikwadisetsa sekolo sa bosigo le go falola ka dinaledi go senola semelo sefe sa ga Motswagauteng? (2)
- 8.10 Go ya ka wena, a go teketwa go ga Motswagauteng ke batho ba Foreiborogo go maleba? (2)
- 8.11 O ithutile eng go tswa mo go moanelwa Sepoko? (2)

[25]

POTSO 9**OMPHILE UMPHI MODISE – DPS Monyaise**

Omphile Umphi Modise o godisitswe ke mabogo a a farologaneng. Tlhalosa kgodiso le botshelo jwa gagwe o ikaegile ka morero wa padi e, o bo o tlhagise le thuto e o iponetseng yona. Boleele jwa tlhamo e nne mafoko a a ka nnang 400–450.

[25]**KGOTSA****POTSO 10****OMPHILE UMPHI MODISE – DPS Monyaise**

Buisa nopo e e latelang mme o arabe dipotso.

Matlhogojane mongwe a naya Modise lefetlho ka go itlhome e le wa bone. Modiro wa simologa. Modise a tsena motse ka legare gore ba ba neng ba ise ba bone gore e tlhasetse, ba tswe mo matlong. Basimane ba ikudupaganya fa morago ga gagwe, ba gopotse pina e e tlaa reng maitseboa e be e binwa mo mebileng. Ke bale! Mosimane a wa a ba a tsoga a sa itlhotlhora. Ya re e setse e le sebaka lo ntse lo amoganwa, e bile e kete lo tlaa lala mo Maikutlwane, Modise a tswa mo gare ga bone a le matsarapa, a lo beile go bapa le tsebe.

Maikutlwane a ema ka dinao. Mogolokwane wa tswa boroko mosadi a kgadiepetsa a ba a kgadiepetsa, a sa tswa go kgadiepetsa. Teduputswa ya betsa ka kodu, ya gopola malatsi a maloba. Ke bale! Ba ntse magogagoga jaaka kgomo tsa pula mo tseleng; ba pota ka fa le ka fa.

Mosadi mongwe wa Ntsweleputswa a rothisa keledi, a gopotse morwae. Mosadi a tlhaba mogolokwane lwa bofelo go ba etleetsa mo 'etong lwa bona; a bitsa maina a ba ba ithobaletseng.

Ka lotlatlana ba fitlha kwa gae; mosadi a tswa nokeng a ba tlhabela mogolokwane. Batho ba tswa ka matlo go ba kgatlhantsha ba ise ba tsene ka motse; basadi ba ala meseme, ba feela ditsela, go ba tlhgonolofatsa.

Ga robalwa loapi lo benya dinaledi, magodimo a ntse a kitlantse meno. Ya re naledi ya meso e tla e rwele masigo ka tlhogo ga tlhatloga fifi la sentseele-ngwana ntlheng ya Borwa, le tla le sutsa jaaka pitsa ya mosoko. Mekoduwe e e neng e sa ntse e setse ya wa ka mangole, ya dumatuma; go se dikgadima; go se phefo; go didimetse; go fisa. Fa le ntsha nko, ya simolola, pula ya dikgomo le batho. Mekoduwe ya emisa ditsebe, ya ipoka ntsi e tala; bana ba karaganya, lesogo la bitsa mokapelo wa lona.

- 10.1 Naya ntlha e le NNGWE ka ga mosola wa mokgatlho wa Baitiredi. (1)
- 10.2 Ke eng se se tlhotlheleditseng gore basimane ba ye go tsaya lefetlho kwa Maikutlwane? (2)
- 10.3 Tlhalosa gore go tlile jang gore Modise a bo a nna mo motseng wa Matile. (2)

- 10.4 Monnamogolo Ofentse o ne a rata Modise. Netefatsa ntlha e. (2)
- 10.5 Nopolo e e reng 'mosadi mongwe wa Ntsweleputswa a rothisa keledi, a gopotse morwae', e tlhagisa tiragalo efe mo pading e? (2)
- 10.6 Botsalano jwa ga kgosi Badirele le monnamogolo Ofentse bo go senolela semelo se se ntseng jang ka ga monnamogolo Ofentse? (2)
- 10.7 A o dumelana le ntlha e e reng: 'Tshobotsi ya ga Motlalepule e mo tliseditse matlhotlhapelo mo botshelong?' (2)
- 10.8 Leina Umphi, le amana jang le Omphile Modise? (2)
- 10.9 Seabe sa ga Borume ke sefe mo tsweletsong ya morero wa padi e? (2)
- 10.10 A tshwetso e e tserweng ke Matlakala ya go pateletsa rraagwe go mo isa sekolong e siame? (2)
- 10.11 Go ya ka wena, a Madolo e ne e le mogokgo yo o siameng? (2)
- 10.12 O ithutile eng ka moanelwa a tshwana le Modise? (2)
- 10.13 Fa o ne o le Omphile o ne o ka dira eng fa o kopana le mmaago lwa ntlha mo botshelong a bo a tlhokafala? (2)

[25]**POTSO 11****MASEGO – G Mokae**

Masego o godisitse morwae ka kemonokeng ya ga Vusi le ba ga Lazar. Tlhalosa ka botlalo kgodiso le botshelo jwa ga Sello o ikaegile ka morero wa padi e, o bo o tlhagise le thuto e o iponetseng yona. Boleele jwa tlammo e nne mafoko a a ka nnang kana ka 400–450.

[25]**KGOTSA****POTSO 12****MASEGO – G Mokae**

Buisa nopolo e e latelang mme o arabe dipotso.

'Ka mafoko a mangwe, Tsawe o ne a mo suwa go tlamela ngwana wa gagwe ...'

Gongwe e ne e le kgolagano e e bokoa mo magareng ga maitlhommo a ga rraagwe le a ga Vusi go golola Bantsho e e neng ya gakgamatsa maikutlo a ga Masego mabapi le Vusi.

Letsatsing la gagwe la go raelesega – a nwe bojalwa thata go fitlhela a idibala – e ne e le la ntlha, le la bofelo a atamelana le motho wa senna.

Go tloga foo, dingwaga tse thataro tse di fetileng a tlhoa kamano eo ka pelo ya gagwe yotlhe.

A tiisa thamo, a gana nnang ya banyana go ratana le makau a mantsintsi a a neng a tla kwa go ena ka go ikokobetsa, a ipala mabala a kgaka.

Go ya ka Masego, o ne a na le maikarabelo a a lekaneng go tlhokomela mmaagwe le go godisa mosimanyana wa gagwe, Sello, go ikokeletsa morwalo.

Jaanong lekau le le boifiwang la go swa ke puso ya maburu mo e bileng puso e nna e lelefatsa kiletso ya lone, le ne le mo kgobera maikutlo. Le mo tsoetsa maikutlo ao a neng a sa itse fa go na le motho wa senna yo o ka mo tsoetsang ona.

Tafita yo, yo o jereng seragamajwe sa mantswe a a kwetsweng; a konopa puso e e boitshegang ya maburu ka sona.

Masego a ipotsa gore a Vusi o ne a itse seo a se mo dirang.

Mo mosong wa letsatsi morago ga go mo etela kwa Alexandra, Masego a tsoga a fitlhela dijalo tse di neng di solofetsa kotulo e e nametshang pelo bofelong jwa ngwaga di letse di wetswe ke leru la tsie.

A itlhoboga fa tota a ka bo a tsoga a itse fa le Vusi a ne a lemoga se a se mo dirang.

12.1	Ka dintlha di le NNE, tlhalosa ka moo Sello a neng a fekeediwa ke boroko ka teng.	(4)
12.2	Bolela dingwe di le PEDI tsa dilo tse Masego a neng a aga a laela Sello go di diragatsa.	(2)
12.3	Mogokgo wa sekolo sa Sedimosang ke mang?	(1)
12.4	Pele Masego a ya Sedimosang, o ne a tsena sekolo kae?	(1)
12.5	Tlhalosa ka boripana gore go tlike jang gore Sannah a ye go tsena kwa Sedimosang.	(2)
12.6	Letlhoo gareng ga base Schalk le Kgabo Motsepe le gakaditswe ke eng?	(2)
12.7	Base Schalk o ne a teketelang Kgabo Motsepe?	(2)
12.8	Tlhagisa dintlha di le THARO mabapi le tshobotsi ya ga Sello.	(3)
12.9	Tlhagisa dintlha di le PEDI tsa semelo sa ga Kgabo Motsepe.	(4)
12.10	O ithutile eng go tswa go moanelwa Sello?	(2)
12.11	Fa o ne o le Sello mme o ilelwa go tsena dipolotiki ke motsadi wa gago, o ne o ka dira eng?	(2)

[25]

PALOGOTLHE YA KAROLO YA B: 25

KAROLO YA C: TERAMA

Ditshwaelo ka kakaretso:

- Go boditswe potso ya TLHAMO le DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE go tswa mo terameng e o e tlhaleletsweng monongwaga.
- Batlhatlhojwa ba tshwanetse go araba potso e le NNGWE go tswa mo terameng e ba e ithutileng.
- Fa motlhatlhojwa a itlhopetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG ya B, o tshwanetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG ya C.
- Fa motlhatlhojwa a itlhopetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG ya B, o tshwanetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG ya C.

POTSO 13**MATSAPA DI A TSAYA KAE? – SS Mokua**

Sekaseka ditiragalo tsa teramakhutshwe ya 'Batho ga ba tshwane' mme o tlhalose boammaruri jwa tsona jo bo senolang bokao jwa seane se se reng 'leina lebe seromo'. Boleele jwa tlhamo e nne mafoko a a ka nnang 400–450.

[25]**KGOTSA****POTSO 14****MATSAPA DI A TSAYA KAE? – SS Mokua**

Buisa nopollo e e latelang mme o arabe dipotso.

SETLHONTLHORO:	<i>(O phuthulola buka)</i> O teng. O teng mo ditopong tse lo neng lo di tlola tsele. <i>(Ba a lebelelana)</i> Tsamayang kwa setopong sa palo 108, le se lebelele. <i>(Ba a nanoga, ba ya kwa ditopong. Ba goroga fa go sona ba a se keleka)</i>
TLHAPI:	Ke ene. Sefatlhego sa gagwe se na le mesego, ke ka moo re neng re sa mmone. <i>(Ba boela kwa go Setlhontlhor)</i> Rra, re mmone.
SETLHONTLHORO:	Jaanong lo tla go mo tsaya leng?
TLHAPI:	Motho yo, o setse le monnawe yo re tshwanetseng go mmegela. Re tla bowa gape. <i>(Ba a tswa. Ba tsena fa mogaleng o o fa gaufi. Nkitseng o leletsa mogatse kwa tirong.)</i>

MALEBYE:	<p>Ke tshwanetse go ikopa gore ke ye go netefatsa puo e. (<i>Malebye o a ikopa. O sianela kwa mmotšharing. O fitlhela go diragetse fela jalo.</i>)</p> <p>Ke setse ke le esi! Motho yo ke neng ke mo tshepile, o ile! (<i>Go Labotlhano motshegare, Ntshidi o tswa kwa Kapa. O fologa setimela kwa De Aar, go palama se se tlang Gauteng. O na le ditsala.</i>)</p>
NTSHIDI:	<p>(<i>O bua a le esi</i>) Legae la me le tlhakatlhakane. Ka gongwe ke kotlo e mme a e amogelang. Motho yo o neng a ntsenya sekolo, o ile. Ga ke itse gore purapura ke ya go e rekelwa ke mang. (<i>Ntshidi o bitswa ke mosetsana wa Morwa yo o neng a eme mo polatefomong. O tlogela ditsala tsa gagwe.</i>) Ke etla, ke ya go utlwa gore mosetsana yole a reng. (<i>O ya kwa go ena</i>)</p>

- 14.1 Naya dilo di le PEDI tsa ga Ntshidi tse di fitlhetsweng mo mosetsaneng wa Morwa. (2)
- 14.2 Sefane sa ga Malebye le Legae ke mang? (1)
- 14.3 Ke sephiri sefe se Tlhapi a neng a se fitlhetse Legae? (2)
- 14.4 Goreng Malebye a re o setse a le esi? (2)
- 14.5 Legae la ga Ntshidi le tlhakatlhakantswe ke eng? (2)
- 14.6 Ke eng se tota se neng se utlwisitse Legae bothoko jwa ntho jaaka a kile a kaya? (2)
- 14.7 A go ya ka wena, Legae o tshotse kgato e e siameng ya go sa ye bogading? (2)
- 14.8 Ke tshegetso efe e Malebye le Nkitseng ba neng ba e fa Legae ka Lamatlhatso wa bogadi? (2)
- 14.9 Fa o ne o le rraagwe Tlhapi o ne o tlaa dira eng fa Legae a gana tiro ya bogadi e tshwarelwa kwa ga gago? (2)
- 14.10 Kotlo e Ntshidi a reng mmaagwe o a e amogela ke ya molato ofe? (2)
- 14.11 Ntsha maikutlo a gago mabapi le yona kotlo eo. (2)
- 14.12 A go tlaa bo go le maleba fa re ka re Tlhapi le rraagwe ga ba na tebogo? (2)
- 14.13 Ke thuto efe e o ithutileng yona mo ditiragalong tsa teramakhutshwe e? (2)

[25]

POTSO 15**GA SE LORATO – MJ Magasa**

Motsamai o ne a tsamaya bobbe mo botshelong jwa lenyalo mme a eta a latlhegelwa go le gontsi a bo a ipitsa 'Loop en Val'. Tlhalosa ka botlalo boammaaruri jwa seane sa 'leina lebe seromo' o ikaegile ka metsamao ya gagwe. Boleele jwa tlhamo e nne mafoko a a ka nnang 400–450.

[25]**KGOTSA****POTSO 16****GA SE LORATO – MJ Magasa**

Buisa nopollo e e latelang mme o arabe dipotso.

- MOTSAMAI: (*Ka go tenega*)
Naare wena o mang ka fa?
O tla ka makgakga kooteng?
O tloga o tswa fa o tshologa madi.
- KEFENTSE: (*O bua a tshenga-tshenga*)
Mma, bolelela selo se sa gago gore ke mang.
Ga a bolo go itaola ka lelapa la me.
Jaanong go tlile kwa bokhutlong.
- MOTSAMAI: Naare Glad, setsenwa se ke mang?
- GLADYS: (*Ka letshogo*)
Ke ... ke ... monna yo o neng a nnyetse.
- KEFENTSE: Monna yo o neng a go nyetse
Kampo monna yo o go nyetseng?
Mme goreng nna ke ne ke sa bidiwa
Ka letsatsi la tlhalano kwa kgotla?
- GLADYS: (*Ka go tenega*)
Ee, ke raya yo o neng a nnyetse
A kere o ntse o ntlogetse,
O ile le basadi ba bangwe!
A mme ke kotana?
O ne o raya gore ke nne fela?
Le nna ke motho ke na le maikutlo.
Jaanong o tla ka makgakga,
- MOTSAMAI: (*Ka go gakgamala*)
Ao Gladys, o ntheile wa re eng?
A kere o rile ga o ise o ke o nyalwe,
O rile o ne o ikagetse fela?

KEFENTSE: O ne a go aketsa rre wa batho,
Mosadi yo ke wa me wa dikgomo.
O ne a ntse a dira jaana
Ke be ke re ke mo fe sebaka,
A sale a ikakanya.
Jaanong gore a sale a ipetla
O setse a tlhakatlhakanya le go feta.

GLADYS: (Ka go inanatha)
Le wena o phoso re a tshwana.

- 16.1 Mosadi wa ntlha yo Motsamai a simolotseng go tlhakatlhakanya botshelo jwa gagwe ka ena o ne a dira kwa kae? (1)
- 16.2 Naya dintlha di le THARO tsa tsietso tse Suzan a tsieditseng Motsamai ka tsona. (3)
- 16.3 Tswelelopele ya ga Emang le Lesego e senola boammaaruri jwa gore se sa feleng se a tlhola. Tlhagisa dintlha di le THARO tsa tswelelopele eo. (3)
- 16.4 Naya semelo sa ga Gladys mme o se tshegetse ka dintlha di le PEDI. (4)
- 16.5 Ke eng se se tshwanang ka Motsamai le Kefentse mo terameng e? (2)
- 16.6 Motsamai o saenile tumalano nngwe le Kefentse. Ke tumalano ya eng? (2)
- 16.7 Senola maikutlo a Motsamai a buang ka ona fa a bua mafoko a: 'Naare Glad, setsenwa se ke mang?' (2)
- 16.8 Semelo sa ga Motsamai sa go sa tseye dikgakololo se ragositse jang morero wa terama e? (2)
- 16.9 Morake fa a ne a bua le Motsamai o ne a senola ntlha efe ya semelo sa gagwe? (2)
- 16.10 Gadifele o ne a raya jang fa a ne a raya Motsamai a re ditiro ga di fele go fela motho? (2)
- 16.11 Fa o ne o le Emang, o ne o tlaa dira eng ka Motsamai fa a sena go idibala? (2)
- [25]**

PALOGOTLHE YA KAROLO YA C: 25
PALOGOTLHE: 80